

Голові разової спеціалізованої вченої ради
за спеціальністю 035 Філологія
в Центральноукраїнському державному
університеті
імені Володимира Винниченка
доктору філологічних наук, професору
Фоці Марії Володимирівні

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Бойко Вікторії Валентинівни
на тему «Психопоетика прози Тодося Осьмачки».
поданої на здобуття ступеня доктора філософії в
галузі знань 03 Гуманітарні науки
спеціальності 035 Філологія

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація Вікторії Бойко – продовження плідних пошуків представників школи психопоетики Сергія Михиди. Тема дисертації відповідає науковому напрямку кафедри української філології та журналістики в рамках науково-дослідної теми «Українська література в школі як націєтворчий фактор».

Актуальність дослідження обумовлена як його предметом – психопоетичальні особливості творчості неординарного маловивченого письменника Тодося Осьмачки, так і оригінальною методологією, підґрунтям якої є психопоетичальна концепція С. Михиди, збагачена ідеями З. Фрейда, К.-Г. Юнга, А. Адлера, Ф. Саллоуея, К. Леонгарда та інших вчених. У такий спосіб виявилось прагнення дисертантки підібрати найбільш ефективний психолого-літературознавчий інструментарій відповідний предмету наукового осягнення.

Дослідниця на основі мегатексту створює психологічний портрет письменника шляхом експлікації виявів його світогляду, темпераменту, характеру, спрямованості, висвітлює специфіку оприявнення несвідомого, трансформацію афекту у творчості Тодося Осьмачки. Таке глибинне занурення у психосвіт письменника уможлиблює осмислення психологічних механізмів, що впливають на формування особистості митця, його художнього стилю і, відповідно, наближають до розуміння самотнього історико-літературного феномену.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація містить оригінальні наукові положення й аргументовані висновки, які здобувачка обґрунтовує послуговуючись загальнонауковими, літературознавчими, психологічними методами, гармонійно поєднаними між собою за принципом системного еkleктизму Г. Олпорта.

Методологічна позиція Вікторії Бойко суголосна психобіографічній концепції З. Фрейда про авторську присутність у творі, оприявнення в ньому всього спектру рис особистості митця і водночас заперечено Бартівську теорію «ампутації індивідуума» в літературі. Таким чином відбувається розвиток Сент-Бевівського біографічного методу шляхом міксу ідей, прийомів, підходів, напрацьованих передусім у сфері психоаналізу.

Концептуально обумовлена композиція роботи відображає етапи виконання завдань, спрямованих на розв'язання складної наукової проблеми, що має психолого-літературознавчу генезу.

Теоретична складова розгортається наскрізно: залежно від аспекту, висвітленого в підрозділі, з'ясовується зміст ключових понять через призму різних трактувань. Таким чином з'ясовано сутність категорій, якими послуговується дисертантка, що водночас свідчить про її вміння визначати іманентні ознаки понять, широту наукового кругозору,

ерудицію, майстерність у застосуванні психолого-літературознавчого арсеналу.

Імпонує патріотична налаштованість здобувачки, яка заявляє про важливість актуалізації національної самосвідомості при осмисленні творчих здобутків українських митців, котрих «...наполегливо намагалася знищити радянська влада» (с. 18).

Дисертантці вдалося досягнути стратегічної мети – послідовно й переконливо розкрити складний взаємозв'язок між сферами психіки особистості письменника (свідомістю й підсвідомим) і поетикою його прози.

Вікторія Бойко, в основному, виявляє делікатність працюючи із такою тонкою матерією як психосвіт митця, уникає прямолінійних суджень і пласкої однозначності висновків. Зокрема доведено й коректно проілюстровано вплив афекту на поетику повісті «План до двору» від авторської рефлексії реальності до її трансформації в художньому творі. Розкрито складний діалектичний зв'язок між комплексами меншовартості й переваги в психіці письменника і їхнім художнім оприявненням у «Ротонді душогубців». Продуктивна теза про бітемпераментність психоструктури (поєднання рис холеричного та флегматичного типів) як джерело творчого потенціалу митця проілюстрована через його художню психоавтопроекцію – образ Івана Бруса. Тонкі спостереження над трансформацією психоемоційних виявів, наприклад, аналіз художньої проєкції страху як емоційно-почуттєвої домінанти Тодося Осьмачки засвідчують гнучкість мислення і філологічне чуття дослідниці.

Осягнення психоавтобіографічного виміру Осьмаччиної прози увиразнюється доречними прикладами з мемуарів, листів, вибудовуючи привабливу паралель і реконструюючи багатогранний образ автора.

Наукова новизна одержаних результатів.

Більшість положень і висновків, винесених на захист, є новими або містять значну частку новизни.

Завдяки застосуванню психопоетикального підходу до особистості Тодося Осьмачки в поєднанні з вивченням світоглядних орієнтирів письменника дослідниці вдалося витлумачити комплекс рис художнього стилю митця – результат складної взаємодії свідомих і підсвідомих механізмів його психіки.

Новизна отриманих результатів почасти обумовлена й ризикованою, але тим і цікавою спробою гіпотетично реставрувати психобіографічні моменти не презентовані в мемуарах, епістолярії, автобіографії. Окрім цих традиційних джерел, Вікторія Бойко включила до мегатексту також зразки белетристики – художні версії різних епізодів Осьмаччиної біографії, представлені у творах Михайла Слабошпицького, Ірини Власенко, Софії Наумович, Павла Маляра.

Продемонстровано ефективність психопоетикальної методології у вивченні історико-літературних явищ.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Вікторія Бойко послідовно дотримується положення законодавства про авторське право, принципів і правил академічної доброчесності.

За необхідності здобувачка робить посилання на відповідні джерела у тексті роботи, зазначає зроблені нею шрифтові виокремлення в цитатах.

Надано повну та достовірну інформацію про результати наукової діяльності.

Оцінка змісту та оформлення дисертації.

Зміст дисертації засвідчує складність наукової проблеми й глибину її осягнення. Виконуючи завдання, Вікторія Бойко неухильно дотримується

стратегічного вектора дослідження, чітко формулює висновки, у яких висвітлює обумовленість складників художнього твору актуалізацією певних аспектів психосвіту митця.

Дослідниця володіє науковим стилем, у разі потреби випрозорює сутність складних психологічних і літературознавчих понять.

За технічним оформленням робота в основному відповідає стандартам МОН України, ключові її положення відображені в анотації та наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України, тезах доповідей на наукових конференціях, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій за темою дисертації.

Дискусійні положення дисертації та зауваження.

Новизна наукового дослідження і багатовимірність проблеми, яку розв'язує дисертантка, провокують до дискусії.

Чи можна використовувати художні версії Осьмаччиної біографії, її епізодів як джерело осмислення психосвіту митця? Адже дуже складно визначити (якщо це можливо взагалі), де у творі працює авторські фантазія, уява, вимисел, а де відтворено реальність із мінімальним охудожненням. Чи ефективна така оптика? Чи не відбувається небезпечна деформація дослідницького підходу, що віддаляє від об'єктивності отриманих результатів?

Потребує уточнення, пояснення концепт «психоавтобіографічність», котрим послуговується Вікторія Бойко. Вона окреслює психоавтобіографічний матеріал як *«широкий інформаційний пласт: автобіографію, спогади сучасників, епістолярій і художні твори, у яких відбиваються особливості психосвіту письменника»* (с. 48). Виникає питання: чому спогади сучасників вписано в перелік психоавтобіографічних джерел?

Дискусійні моменти й висловлені міркування ніяким чином не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Висновок. Отже, дисертація «Психопоетика прози Тодося Осьмачки» Вікторії БОЙКО відповідає спеціальності 035 Філологія, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» зі змінами і доповненнями, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 № 759, а її авторка, Вікторія Валентинівна БОЙКО, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:

кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри української філології
та журналістики
Центральноукраїнського
державного університету
імені Володимира Винниченка

Б

Олена БУРЯК

